

կեանքի ամեն ճիւղերը իրանց ձեռքը գցել և ամեն բանի մէջ առաջին դերը խաղալ...

Եւ ահա նոյն մարդիկ, նոյն համալսարանական գիւղացիները, որոնք անընդունակ յայտնվեցան գիւղացուն հասկանալ, դիտել և ուսումնասիրել նրա կեանքը, ըմբռնել նրա առօրեայ պահանջները, օգնել նրան, —նոյն մարդիկ, ասում ենք, կամենում են քաղաքային կեանքի ամեն ասպարէզներում առաջին դերը խաղալ և առաջնորդել մեզ:

Բայց հարցնում ենք. այն մարդը, որ իր շրջանում ոչինչ չէ կարող անել, ի՞նչ կարող է գործել մի այլ, իրանից բարձր շրջանի մէջ:

Այդ է պատճառը, որ մեզանում ոչինչ առաջ չէ դնում Գիւղացին որ պատահմամբ բարձրագոյն ուսում է ստացել, այլ ևս անընդունակ է դառնում իր գիւղում գործելու, արհամարհանքով է վերաբերվում դէպի իր համալսարանները, իսկ քաղաքում նա ամեն տեսակ ներքի և ան- ներքի միջոցներով առաջին դեր է խաղում հասարակական և ազգային ամեն տեսակ ասպարէզներում:

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԱՅՈՒԹԱՅԻՆ մեզ գրում են զեկտեմբերի 6-ից: «Ահա եօթ տարի է որ մի այսպիսի ձմեռ չէինք տեսած, ինչպէս այս տարի: Ամառ 4-ից սկսեց ձիւն դալ երկու օր և մի գիշեր: Երբ դադարեց, չափեցինք. մի արշիլի բարձրութիւն ունէր: Վեր- դայիները պատում են որ ձիւնը հասնում է մինչև գոտիները: Փայտը և անուխը շատ թան- գալի են»:

Լուսն էր որ երկուշաբթի օր թիֆլիսի հա- յոց մշտական թատրոնական խումբը ներկայաց- նելու է պ. Ալեքսանդր Բիշմիլիանի կոմիկիան «Որտեղ Բիշմիլիան» անունով: Մենք գիտենք որ պ. Բիշմիլիանը իր այդ պիեսան զբոսաւոր առաջ գրեց մի քանի փոքրիկ կտորներ ժողովրդական կեանքից, ինչպէս «Գրոշ», «Կրակի շուրջը» և այլն: Բայց ինչպէս կաջողվի նրան մի բեմական

նստումը: Նոր եկուորը նոյնպէս փաթաթված էր լաշն վերաբերուի մէջ: Նա դարձաւ դէպի առաջի- նը, հարցնելով:

— Կու միտակ ես այստեղ, խորհն հայր սուրբ: — Մենակ եմ, իշխան, պատասխանեց խորհն հայր սուրբը:

Իշխանը երկատարող Ստեփաննոս Հասնախանն էր:

— Կեռ չի վերադարձել տիկինը:

— Ես նրան սպասում եմ, պատասխանեց արե- դան և նրա ձայնի մէջ լուրում էր օրտի խորին անձկութիւնը: — Կարծում եմ, նա շատ չի աշա- նայ, պատեղ որ է, շուտով կը յայտնվի:

— Այստեղ ամենայնու, ես երկար սպասել չեմ կարող. ժամանակը թուլում է, պատասխանեց իշխանը: — Կուր ինձ միայն այն ասեցէք, վստահ էք, որ նա կարող է կատարել...

— Վստահ եմ:

— Այն աղախներ չի խաբի նրան:

— Երբեք:

— Ինչ ճիւղ ունէր այսպէս կարծելու:

— Այն աղախներ, որին կոչում են փարիշան, ազգով հայ է, բռնութեամբ մասնաբաժան են դարձրել: Նա շատ բարեկամ է Սառայի հետ, չեմ կարծում, որ նրան խաբէ: Նա սաստիկ տանջված է և լեզի հարեմի մէջ, այժմ, եթէ ոչ, ընդհանուր գործի օգուտը, շատ հաւանական է, որ վրէժնորդութեան զգացումները կը դրսէ նրան Սառայի խորհուրդը կատարելու: Ես կը հաղոր- դեմ ձեզ մանրամասները, միայն ինչպէս մի քանի րոպէով նստեցէք:

Իշխանը, թէև շատ շտապում էր, բայց հետա- քրքրվեցաւ իսկ մանրամասնութիւնները, որովհետեւ

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՖԻԱՆՍԻԱ

Ֆինանսների միևնույն զեկտեմբերի 10-ին ներկայացրեց սենատին առաջարկութիւն Տոնիսի արշաւանքի և երկու նոր միևնու- արութիւնների համար կրեդիտ բանալու մասին: Գուքս դը-Բրոյի առաջարկեց հե- տեւել հարցերը, արդեօք իրաւունք ունի՞ կառավարութիւնը նոր ծախսեր բանալ ա- ռանց պարլամենտի համաձայնութեան: Ար- դեօք կարո՞ղ է կառավարութիւնը, խաղաղ- ժամանակի բիւջետն ունենալով, շարունա- կել պատերազմը, թէ պէտք է խաղաղու- թիւն հաստատէ և արդեօք պարլամենտը պէտք է պահանջէ, որ նրա իրաւունքները յարգված լինեն: Ճառասօսը հրաւիրեց պարլամենտին ուշադրութիւն դարձնել Տո- նիսի զրաւման ձևի վրա: Այդ նշանաւոր հարցերը արժանի են, որ սենատը զբաղվի նրանցով այդպիսի մի ժամանակ, երբ նրան անպատում են և ստիպում են ինքնասպա- նութիւն գործել: Բայց առաջին միևնույնը պահանջում է, որ սենատը այժմ այդ հար- ցը յետաձգէ, ինչպէս նոյնը նա պահանջեց պատգամաւորների ժողովից: «Առաջվայ մի- նիստութիւնը այլ ևս չը կայ մեր առաջ, շարունակեց հեղինակը. դուքս դը-Բրոյի, իսկ մեր նոր միևնույնը, կարծեմ գեղարուեստ- ների, Անտօնէն Պրու, մի ժամանակ զեկու- ցանով էր Տոնիսի դաշնագրի մասին: Գամ- բետան էլ այնքան մօտ յարաբերութեան ներ ունէր նախկին միևնույնութեան հետ, որ չէ կարող հեռացնել իրանից պատաս- խանաւորութիւնը Տոնիսի գործերի համար: Կա միայն բարձրագոյն անարգարութիւն, նկա- տեց Գամբետա: Գուքս դը-Բրոյի համա- ձայն է Գամբետայի հետ, որ անհրաժեշտ է պահանջել դաշնագիրը, բայց կարծում է, որ վերջը նա կարող է ընկնել, ինչպէս

նրանք մի և նոյն գործին էին վերաբերում, որի համար շտապում էր նա:

Խորհն հայր սուրբը պատմեց խանի ամենաուի- րելի հարեմներից մէկի որդու ունեցած հիւանդու- թիւնը. պատմեց փարիշանի գործ դրած խորա- մանկութիւնը հիւանդի կոկորդի վրա, որ նրանով ստիպեցին իր տիկնոջը անմիջապէս կոչել տալ Սառային օրպէս բժիշկ: Պատմեց փարիշանի միայ- նակ գալը Սառայի տունը և նրան իր հետ տա- նելը խանի ամբողջ:

— Կուքս այստեղ էիք, երբ փարիշանը եկաւ, կտրեց իշխանը խորհն հայր սուրբի պատմու- թիւնը:

— Այստեղ էի. ես որտեղի թէ Սառայի և թէ փարիշանի դերերը, թէ խորհանդիւրը ինչպէս պիտի գործէ:

— Ինչպէս պիտի գործեն, հարցրեց իշխանը:

— Փարիշանը կը կատարէ այն, ինչ որ մենք մեր մէջ վճռեցինք... Իսկ Սառան կը բերէ ինձ դէպքի պահանտի բալանիւնը:

— Նրանք գիտեն մեր պայմանները:

— Գիտեն: Գործողութիւնները կը կատարվեն ձիւն այն րոպէում, երբ կը տեսնեն բերդից օդի մէջ բարձրացած ֆլանդր:

— Հատ զեղեցիկ, ասաց իշխանը և մի և նոյն ժամանակ նրա ստան դէպքի վրա երեսց մի տե- սակ ինքնաբաւական ցնծութիւն: — Մենք էլ այս- պէս իմացում տուցինք բէկին, ասաց նա, վերկե- նալով տեղից:

— Ինչ միջոցով, հարցրեց հայր սուրբը զարմա- նալով:

— Տէր Աւետիքը ամսակ գրեց:

— Տոնիսի, ով տարաւ:

Անգղիան վերադնեց իր դաշնագիրը բօրե- ների հետ ճառախօսի կարծիքով, կարելի է համբերել նոյնպէս և կառավարութեան զիպլոմատիական գաղտնապահութիւնը, մի- այն թէ նա ճշմարտութեան հակառակը չը խօսէր: «Մեզ անկարելի բան են առա- ջարկում, այն է, չը հաստատել Տոնիսի դաշնագիրը և հաւանութիւն չը տալ կրե- դիտներին, եթէ մենք համաձայն չենք: Միզ ցոյց են տալիս հերթական հարցերին անձնելու այն ձևը, որ ընդունեց պատգա- մաւորների ժողովը զեկտեմբերի 9-ին և որ մասամբ արդեօք է դնում կառավարու- թեան քաղաքականութեանը: Բայց այդ ձևը ընդունվեցաւ ընդհանուր շփոթի ժամանակ, ինչպէս մի յուսահատ միջոց: Այժմ անկարելի է մերժել պահանջ- ված կրեդիտը առանց ֆինանսու պատերազ- մական սովորական բիւջետին: Այդ հի- ման վրա ճառախօսը պահանջում է ա- ռաջին միևնույնը ապագայում այլ ևս այդ- պիսի բաներ չանել: Բրոյի Գամբետայի բա- ցատրութիւնները պատգամաւորների ժողովի մէջ անբաւարար է համարում և կարծում է, որ Տոնիսի վրա հովանաւորութիւնը նոյնպիսի դժուարութիւնների հետ է կապ- ված, ինչպէս որ նրա միացնելը Ֆրանսիայի հետ, իսկ այդ գործը պախարակում է ինքը Գամբետա: Այդ բոլոր պատճառները ըս- տիպում են ճառախօսին ցանկանալ աւելի մօտ ծանօթութիւն Տոնիսի վերակազմու- թեան նախագծի հետ, որ իմանայ արդեօք այդ նախագիծը համապատասխան է հա- սարակ միացման: Պետութիւնները, վեր- ջացրեց Բրոյի, որոնք ինձ պէս ոչինչ հաս- կացողութիւն չունեն Տոնիսի գործերի մա- սին, կարող են մտածել, որ Ֆրանսիան, իր համար ոչինչ գործ չը գտնելով, Եւրոպայի մէջ, 30,000 զինուոր Աֆրիկա ուղարկեց: Ճառասօսը դիտմամբ իր կարծիքները յայ- տնում է Գամբետային, առաջ քան թէ նա նշանաւոր զիպլոմատիական կամ պա- տերազմական վճիռներ կը կայացնէ: Գամ- բետա պատասխանեց, որ նա կարող է փարաւել դուքս դը-Բրոյի հոգսերը և մի և նոյն ժամանակ ցոյց տալ, թէ ա- պագոյում սենատը հանրապետական ձևով

— Մի երկտարադ, ականի միջով: — Ականը արդէն պատրաստ է: — Պատրաստ է: Աւելի քան յիսուս հոգի աշ- խատում էին նրա վրա:

Իշխանը աւելի պինդ կերպով փաթաթվելով իր վերաբերուի մէջ, ահալին մարթի գրակը քարշեց աշ- քերի վրա, և իր քայքայող ուղղեց դէպի բակի դուռը:

— Մենք այլ ևս չենք տեսնվի, հարցրեց հայր սուրբը նրան ճանապարհ դնելու ժամանակ:

— Տեսնվելու հարկ չը կայ, պատասխանեց նա շտապելով. — մեզանից ամեն մէկը գիտէ, թէ ինչ պիտի անէ: Ես այժմ դնում եմ տեղ Աւե- տիքի մօտ հաղորդելու նրան ձեզանից ստացած տեղեկութիւնները, իսկ դուք կը սպասեք այստեղ մինչև Սառայի վերադարձը:

— Տէր Աւետիքը այժմ դուռը է:

— Իւրաքանչիւր Սարգսի տանը. այնտեղ մարդիկ է պատրաստում...

Իւրաքանչիւր Սարգսի բերդի մէջ բնակվող հայերի տանտէրն էր:

Իշխանը դեռ չը դուրս եկած նեղընտանից, կրկին դարձաւ դէպի հայր սուրբը, ասելով.

— Ի նկատի ունեցէք, հայր սուրբ, այստեղի հայ բնակիչների կեանքը կտորաճից ազատելու համար և մեր գործը դիւրացնելու համար անպատ- ճառ պէտք է գրաւել զէնքերի պահեստը: Մենք կը յարձակվենք պահեստի վրա այն ժամանակ, երբ ամբողջ մէջ կը յայտնվի հրդեհը:

— Իսկ ես այդ միջոցին կը բաց անեմ ձեր առջև դռները...

— Ձեզ ծանօթ է ամբողջ դիրքը:

— Սառան կառավարող է ինձ, նա բաւական ծանօթ է:

կազմակերպված, ինչ մեծ նշանակութիւն պէտք է ունենայ: Կառավարութիւնը ցան- կանում է ամրացնել այս ժողովը և բարձ- րացնել նրա հեղինակութիւնը: «Գուքս դը-Բրոյի, շարունակեց Գամբետա, յա- ջորդական մի օտարտի թէօրիայի հա- մեմատ ինձ պատասխանատու է դարձնում նախկին կառավարութեան գործողութիւն- ների համար: Շատ լաւ... Ինձանից հաշիւ պահանջեցէք, միայն թէ իմ սեփական գործողութիւնները համար:» Անցնելով Տո- նիսի հարցին, Գամբետա նրասեց, որ այդ երկրի խաղաղացնելը ամենամօտ ժամանա- կում կը կատարվի: Փետրվարին նա պար- լամենտին կառավարի կրեդիտ Տոնիսի վերակազմութեան մասին: Կառավարու- թիւնը յոյս ունի համաձայնութիւն կայաց- նել այն պետութիւնների հետ, որոնք շա- հեր ունեն Տոնիսի մէջ: Տոնիսի մէջ կա- բելի է նոյն բանն անել, ինչ որ Եգիպտոս սում, որ երթարկված է հասարակ հովա- նաւորութեան: «Գուքս դը-Բրոյի երկու է կրում, որ մենք կը ֆինանսը Ֆրանսիայի կրեդիտին, ապագայի մասին: Տոնիսի պարաբե- լը: Ես կարծում եմ, որ մենք չենք զեղծի Ֆրանսիական աւանդութիւնները, ապահ- վելով մեր հայրենակիցների դուժմանը, որոնք օտար երկրներում են պահված: Հաւատացէք, որ կառավարութիւնը ձեզա- նից ոչինչ չի ծածկի: Նա ցանկանում է, որ պետական գործերը ազատութեամբ քն- նվեն:» Ինչ կը վերաբերի հարցի զիպլո- մատիական մասին, Գամբետա յոյս ունի, որ նրա կարգադրութիւնը ընդհանուր բա- լականութիւն կը պատճառի: Անգլիայի և Իտալիայի հետ կարելի է այնպիսի համա- ձայնութիւն կայացնել, որ նրանց շահերը Տոնիսի մէջ համեմատ լինեն Ֆրանսիայի շահերին: Գամբետա կարծում է, որ ի- տալացիները այն պատճառով անբաւական էին Ֆրանսիական քաղաքականութեանց Տոնիսի մէջ, որ նրանց բացարձակ չը մեկ- նեցին Ֆրանսիայի իսկական նպատակները: «Գուքս դը-Բրոյի հարցնում է, շարունակեց Գամբետա, թէ մենք ինչի՞ւ պիտի չենք վարվում Տոնիսի մէջ, ինչպէս Անգլիան Տրանսիպալի մէջ: Բայց մեր դաշնագիրը

— Մենք է մի բան. մենք պէտք է դի- տենանք ձեր գնալու րոպէն:

— Ես սպասում եմ Սառային, եկածին պէս ճանապարհ կընկնեմ. և նոյն րոպէում մարդ կուղարկեմ ձեզ խմացում տալու: Ձեր տեղը ինձ արդէն յայտնի է: Իւրաքանչիւր Սարգսի տունը:

— Հենց այնտեղ:— Բարի գիշեր:

Հայր սուրբը նրան ճանապարհ դրեց մինչև բակի դուռը և ետեւից դուռը կրկին կողպեց:

— Այս գիշեր, ինչպէս երեւում է, ես անպարտ դռնապանի պաշտօն պիտի կատարեմ... ասաց նա իր մտքում. երբ կրկին վերադարձաւ ներքնա- տունը: — Կարծես, ճակատագիրը դրա համար է ստեղծել ինձ...

Եւ իրաւ, նա ճակտի միաբանութեան մէջ նոյն- պէս դռնապանի պաշտօն էր կատարում: Վաղի լուսալալն էր, բալանիները նրա մօտ էին պա- վում:

Նա մի առանձին բաւականութեամբ սկսեց ան- ցուղարձ անել սենականում, շարունակելով իր խօսքը:

— Մինչև այսօր, ամեն առաւօտ, ամեն երեկոյ բաց էի անում վաղի տաճարի դռները, ժամանել միաբանութիւնը, մտնելով այնտեղ. արթնում էր: Իսկ այս գիշեր կը բացանեմ իմանի տնոցի դռ- ները և իմ ընկերները կը մտնեն այնտեղ կտա- րելու համար...

— Ահա քեզ բալանիները... Երեկ եղաւ մի ձայն նրա ետեւից:

(Կը շարունակվի)